

Рамзані Е. В. – старший викладач кафедри психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м.Луганськ, Україна). Е – mail: e.ramzani@mail.ru

Ramzani E. V. – Senior Lecturer of the Chair of Psychology of Luhans'k Taras Shevchenko National University (Luhans'k, Ukraine). E – mail: e.ramzani@mail.ru

Рецензент – Бутенко Л. Л., доцент кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Reviewer – Butenko L. L., Associate Professor of the Chair of Pedagogics of Luhans'k Taras Shevchenko National University

УДК 37.037

ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЦІННОСТЕЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ

С. Ф. Рашидов

Досліджено теоретичні аспекти виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства. Участь студентів в організації та діяльності інститутів громадянського суспільства в статті розглянуто як чинник громадянського суспільства і важливий компонент виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства.

Ключові слова: *виховання, студентська молодь, цінності, громадянське суспільство, цінності громадянського суспільства, права людини, толерантність, громадянськість, патріотизм, діалог.*

Актуальність виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства диктується суперечностями між оновленою інституційною системою громадянського суспільства і ослабленням виховної ролі освітніх установ під дестабілізуючим впливом сформованого контексту соціальної дезорієнтації та дезінтеграції, а також

необхідністю створення теоретичної бази для розробки методики виховання у студентській молоді цінностей громадянського суспільства.

Огляд літератури з дослідження ціннісної свідомості сучасних студентів (І. Бех, Д. Бітінас, Б. Бім-Бад, Є. Бондаревська, Н. Голованова, Л. Г. Сокур'янська та інші) виявив різке знецінення патріотичної, героїчної і альтруїстичної поведінки, девальвацію у студентській свідомості громадянських якостей, почуття обов'язку і відповідальності, причетності до соціально-політичних процесів, що відбуваються в суспільстві. Сталася прагматизація ціннісної свідомості молодого покоління та підвищення значення таких цінностей, як багатство, матеріальні блага і задоволення, квартира і дорогі речі, високооплачувана робота, престижний університет, кар'єра й успіх за всяку ціну [1].

Зміст ціннісної свідомості сучасної студентської молоді обумовлений особливостями соціальної, економічної, політичної та культурної ситуації. Для неї характерне переважання прагматичних і гедоністичних ціннісних установок, що є результатом дегуманізації процесу переходу до нової соціально-економічної системи, недооцінювання ролі морально-правових основ громадянського суспільства [2].

Сутність і зміст виховання визначають цінності, тому формування ціннісної свідомості, ціннісних орієнтацій є основною метою і завданням виховання. Зміна цінностей приводить до зміни цілей виховання [3, 4]. Виховання – цілеспрямована діяльність з формування або зміни світоглядної, почуттєвої і культурно-поведінкової ціннісної системи індивіда. Тому в теорії виховання поняття «цінність» має посісти центральне місце. Цінності – значимі речі, ідеї, почуття та відносини для індивіда чи спільноти. Цінності стають виховним чинником завдяки тому, що перетворюються на внутрішні мотиви поведінки особистості. Вони є унормованими утвореннями, певними внутрішніми приписами. Внутрішні приписи, у свою чергу, задають необхідну чи бажану поведінку.

Результати дослідження педагогічної, психологічної, філософської, соціологічної літератури дали підстави визначити специфіку студентства як соціокультурної спільноти, що полягає в його нерозривному зв'язку з новими соціокультурними реаліями, культурно-освітнім простором університету, який здійснює значний вплив на формування його ціннісних орієнтацій. У науковій літературі визначено

тенденції ціннісної свідомості сучасного студентства: недостатня політична активність, зниження готовності до «жертвності», що пояснюється установкою на ліберальний тип суспільства, для якого характерно домінування особистих цінностей над громадськими; «вестернізація» студентства порівняно з основною масою населення, оскільки гуманітарна освіта країн, що модернізуються, формується під визначальним впливом саме західної культури; значно менший рівень осуду аморальних вчинків порівняно зі старшим поколінням. Чимало досліджень свідчить про те, що у сучасному суспільстві слабшає зв'язок індивіда з соціально-груповим оточенням, його ціннісна система набуває все більше індивідуалістичного характеру.

Громадянське суспільство – сукупність неполітичних відносин (духовно-моральних, релігійних, культурних) інститутів, заснованих на принципах самоорганізації, самодіяльності та автономії стосовно держави. Практика життя громадянського суспільства, діяльність його інститутів – це відносини з приводу тих або інших цінностей. Оскільки основою соціальної інтеграції є ціннісно-нормативна система, якість громадянського суспільства й ефективність взаємодії його інститутів з державою визначаються домінуючими в свідомості його членів цінностями громадянського суспільства. Як сукупність інститутів, відносин і цінностей громадянське суспільство – це система соціальних зв'язків, у якій формуються і реалізуються потреби та інтереси людей. Громадянське суспільство передбачає наявність спільних цінностей, об'єднуючих нормативну і символічну сфери. Такі цінності регулюють спільне з іншими життя індивіда, що необхідно і для спільного соціального благополуччя, і для повноцінного розвитку людей як індивідуальностей [5, 6]. Сутність і зміст цих відносин визначають цінності, які і є фундаментальними цінностями громадянського суспільства: права людини, свобода й автономія особистості, толерантність, громадянськість і патріотизм.

Виховання цінностей громадянського суспільства у студентської молоді, засноване на усвідомленні нею своїх прав і обов'язків, є процесом, що передбачає безпосередню участь у діяльності інститутів громадянського суспільства: навчальних закладів, професійних, неурядових об'єднань, засобів масової інформації, національно-культурних і релігійних організацій [7, 8].

Ефективність виховання цінностей громадянського суспільства залежить від регулярності та систематичності участі студентів вищих навчальних закладів у діяльності інститутів громадянського суспільства. Постійна участь сприяє вихованню взаємної відповідальності в колективі та надбанню студентською молоддю навичок і вмінь захисту особистих інтересів, прав і свобод. Інститути громадянського суспільства (наприклад, органи студентського самоврядування) повинні мати механізми безпосередньої дії, ефективні канали діалогу, суспільного контролю, комунікацій і зворотного зв'язку. Участь у соціальних практиках інститутів громадянського суспільства формує ціннісну свідомість студентської молоді в гносеологічному вимірі (розширення і уточнення знань про демократію, правову державу, громадянське суспільство та його цінності, права і свободи людини тощо), в аксіологічному (утвердження цінностей демократії в державі, виховання цінностей громадянського суспільства, формування на ціннісній основі позитивного ставлення до громадянського суспільства та його інститутів, позитивного ціннісного ставлення до права як фундаменту громадянського суспільства і демократичної правової держави); акмеологічному (сприяння розвитку громадянської активності, динамічності, небайдужості, громадянської, патріотичної, політико-правової зрілості); діяльнісному (безпосередня участь в інститутах громадянського суспільства, формування культури вчинку, правової, толерантної, патріотичної, громадянської поведінки).

Виховання як діяльність соціальних інститутів і людини регулюється також правовими нормами. Правова система створює нормативний простір та умови для впливу індивіда через інститути громадянського суспільства на діяльність держави. Право є одним із найважливіших факторів формування, розвитку та вдосконалення різноманітних форм активності інститутів громадянського суспільства. Проблема виховання цінностей громадянського суспільства відображена у міжнародних документах і національних нормативно-правових актах. Міжнародними організаціями прийнято ряд декларацій і резолюцій, а національним законодавством – нормативно-правових актів, що стосуються як цінностей вищої освіти, так і власне цінностей громадянського суспільства: виховання пошани до прав людини, громадянськості, толерантності тощо. Зміст цих документів становить

теоретико-правову і методологічну основу дослідження і виховання цінностей громадянського суспільства.

Призначення громадянського суспільства перш за все – це захист прав і свобод людини, тому базовою цінністю громадянського суспільства є саме права людини. А найважливішим аспектом виховання цінностей громадянського суспільства у студентській молоді є виховання поваги до прав людини, що власне означає виховання правової культури та формування правосвідомості. Рівень знань своїх прав і обов'язків, переконання у необхідності їхнього дотримання та реалізації на практиці може стати показником і критерієм рівня сформованості правової культури у студентів.

Формування правової культури у студентській молоді обумовлене не лише необхідністю взаємодії студента з членами університетського співтовариства, але й відносинами його з іншими соціальними групами, а також з державою як політичним інститутом, яка часто обмежує свободу індивіда. В основі виховання правової культури і формування правосвідомості у студентській молоді лежить освіта в галузі прав людини. Ефективність реалізації студентом своїх прав і свобод безпосередньо залежить від того, наскільки глибоко засвоєні ним права, свободи і обов'язки людини і громадянина, якою мірою і наскільки уміло вони використовуються кожною молодою людиною. Освіта в галузі прав людини, виховання правової культури і формування правосвідомості тісно взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного. Виховання пошани до прав людини, правової культури та формування правосвідомості – одне з найважливіших завдань вищої школи [9].

Толерантність – це світоглядна, моральна та психологічна якість індивіда, яка дозволяє йому приймати або не приймати інші соціокультурні норми в межах поваги до прав людини. З цього визначення випливає, що фундаментом виховання у душі толерантності є права людини – навчання людей того, в чому полягають їхні права і свободи з метою забезпечення цих прав і прагнення до захисту прав інших.

Зміст і межі толерантності не повинні визначатися однобічно, а тим більше авторитарно. Межі і зміст толерантної поведінки повинні влаштовувати суб'єктів взаємодії, а правила толерантних відносин – взаємно визнані. Міжкультурний діалог є головним інструментом у вихованні толерантності. Відсутність діалогу позбавляє кожного

можливості зустрічі з іншими культурами, необхідними для розвитку особистості і суспільства в глобалізованому світі. Відокремлені і закриті один для одного співтовариства породжують клімат, ворожий для індивідуальної автономії особистості і перешкоджають здійсненню прав людини та основних свобод. Відмова від діалогу призводить до стереотипного сприйняття інших людей, породжує взаємні підозри, тривогу і напруженість в комунікативному просторі. Навпаки, діалог лежить в основі довірчих відносин. Тому у вищій школі слід проводити політику культурного розмаїття, забезпечення рівних прав і можливостей для всіх членів університетської спільноти.

Концептуальні ідеї виховання віротерпимості як толерантного ставлення до представника іншої конфесії полягають у таких методологічних підходах: виховання віротерпимості повинно здійснюватися в контексті пошани прав і свобод людини (свободи світогляду і віросповідання); у світських навчальних закладах релігійна освіта має бути позаконфесійною (відповідно до конституційних принципів світської держави); релігійні ідентичності повинні рахуватися з пріоритетами, визначеними суспільною більшістю (для української держави такими пріоритетами є національне законодавство, цінності демократії та громадянського суспільства).

Толерантні відносини є умовою виховання у студентської молоді громадянськості й патріотизму. Громадянськість може виявлятися у правовій, політичній, економічній, професійній та інших видах суспільнозначущої діяльності. Громадянськість особистості полягає в усвідомленні її громадянських прав і обов'язків, включає громадянські якості, оцінно-емоційне ставлення до громадянських проявів, громадянську поведінку і вчинки, а також психологічну установку на готовність до дії, волю до її здійснення і відповідні соціальні потреби, які необхідно формувати у процесі становлення молодої людини в системі соціальних інститутів. Громадянськість є якістю індивідів, що дозволяє громадянам вільно об'єднуватися у добровільні асоціації для відстоювання своїх особистих і суспільних інтересів. Вона безпосередньо пов'язана з рівнем політичної свідомості та досвідом участі у роботі інститутів громадянського суспільства [9].

У системі виховання взагалі і патріотичного виховання зокрема, вкрай необхідним є встановити межі патріотизму і націоналізму, уточнити зміст національного виховання, що ми й спробували зробити у

дослідженні, спираючись на досвід інших країн та авторитетні зауваження і висловлювання вчених. Патріотизм – це особлива соціальна поведінка громадян, критеріями якої є любов і служіння Вітчизні, забезпечення цілісності й суверенітету держави, її національної безпеки, обов'язок і відповідальність, що передбачають пріоритет суспільних і державних основ над індивідуальними інтересами і устремліннями. Таке розуміння патріотизму дозволяє нам розглядати патріотизм як цінність громадянського суспільства, а патріотичне виховання як процес формування особливої ціннісної свідомості та поведінки особистості, змістом яких є благо країни і народу. Громадянськість як цінність громадянського суспільства є перешкодою на шляху до формування націоналістичних (як ідеології національної винятковості) і ксенофобських настроїв у молоді. Громадянськість – це світогляд і основа консолідації суспільства, що дозволяє сформулювати конструктивну ідеологію, сформувати громадянські позиції служіння Вітчизні. Виховання патріотизму на принципах громадянськості є важливою складовою національної безпеки України. Разом з тим для суспільства патріотизм має стати ціннісно-смісловим ядром громадянськості, соціального ідеалу, основою для гарантування безпеки країни, збереження національної самосвідомості та ідентичності народу. Держава могутня тоді, коли громадяни віддані своїй Батьківщині. Виховання громадянськості та патріотизму як цінностей громадянського суспільства включає інтелектуальний, емоційно-почуттєвий і діяльнісно-поведінковий компонент.

Цінність громадянськості та патріотизму для громадянського суспільства проявляється: по-перше, у їх політико-правових основах, що свідомо або несвідомо визнається більшістю; по-друге, у благодієльному впливі цих цінностей на духовний світ людини (її світогляд, моральність); по-третє, в активній поведінці в усіх сферах життя; по-четверте, у забезпеченні громадянської і патріотичної солідарності людей [9].

В умовах вищого навчального закладу патріотичному і громадянському вихованню студентської молоді можуть сприяти: зміст навчальних курсів, форми позанавчальної діяльності (наукові товариства, наукові студентські гуртки, клуби, конференції, олімпіади, патріотичні та громадянські акції, виховні заходи патріотичного і громадянського спрямування, зустрічі з ветеранами, правозахисниками, волонтерські загони, проектна діяльність тощо).

Університет є одним із головних соціальних інститутів формування цінностей у студентської молоді. В університеті як просторі культурної соціалізації формуються ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді та нові ідентичності. Культурно-освітній простір університету є умовою для підготовки освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання. Виховний простір університету – це сукупність інститутів і відносин, умов і механізмів формування ціннісної свідомості студентської молоді. Культурно-освітній простір університету в сучасному суспільстві повинен стати носієм ідей і цінностей громадянського суспільства – прав людини, автономії особистості, гідності, свободи, толерантності, діалогу між викладачами та студентами, міжкультурної комунікації. Забезпечуючи трансляцію цінностей, освіта створює умови для оптимальної взаємодії держави і громадянського суспільства, виступає детермінантом соціальних змін. Освічена людина – це не стільки «людина знань», скільки підготовлена до участі в житті громадянського суспільства людина, яка орієнтується в складних проблемах сучасної культури, здатна розуміти іншу людину та її ідентичність – національну, культурну, духовну тощо [10].

Соціокультурне середовище, в якому опиняється молода людина, формує систему цінностей, що допомагає їй ідентифікувати себе з певною соціальною групою. Разом з тим університет – місце зустрічі різних культур, ідентичностей, ціннісно-сміслової діалогічної взаємодії. Відокремлені та закриті один для одного співтовариства породжують клімат, ворожий для індивідуальної автономії особистості і перешкоджають здійсненню прав людини та основних свобод. Відсутність діалогу веде до стереотипного сприйняття носіїв інших культур, породжує взаємні підозри і напруженість в комунікативному просторі. Діалог дає кожному можливість зустрічі з іншими культурами, необхідними для розвитку особистості та суспільства. Діалогічний характер культурно-освітнього простору університету є передумовою формування у студентської молоді цінностей громадянського суспільства.

Діалог є суттю педагогічної діяльності викладача і важливим інструментом виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства. Викладач університету відіграє особливу роль у вихованні цінностей громадянського суспільства у студента як учасника освітнього

процесу. Саме його ставлення до роботи, до оточення, високий професіоналізм, ерудиція, самодисципліна, прагнення до творчості сприяють і формуванню цінностей громадянського суспільства в студентському середовищі. Діалог між викладачами і студентами, коли останні стають рівноправними суб'єктами єдиного процесу освіти і виховання, створює атмосферу розвитку та саморозвитку особистості, формування ціннісної свідомості та громадянського самовизначення. Ця ідея дає новий контекст щодо осмислення відносин суб'єктів освітнього процесу, дозволяючи студентам і викладачам актуалізувати наявні у них внутрішні потенціали, заповнювати їх в змістовному, ціннісному, смислового плану. Будучи основою культури взаємодії викладача і студента, діалог робить можливим зіставлення своїх думок, вчинків з їх вираженням у іншого і виступає основою самореалізації, виховання і самовиховання. З метою обговорення найважливіших студентських, університетських суспільних проблем і проблем громадянського суспільства університет як комунікативний спосіб існування соціального інституту повинен заохочувати будь-які форми діалогу зі студентською молоддю [11].

Студентське самоврядування є інституційною формою виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства. Головною метою студентського самоврядування виступає підготовка відповідального громадянина, здатного захищати свої права і свободи, вчитися толерантності та плюралізму думок, спроможного відповідально приймати проблеми особистого і громадянського життя. Побудова ефективної системи студентського самоврядування не тільки підвищить якість освітніх послуг, але і зумовить формування справжніх, патріотично налаштованих громадян. Студентське самоврядування в сучасному університеті має значний потенціал у вихованні відповідального громадянина, здатного захищати свої права і свободи, уміє приймати і виконувати суспільно значущі рішення, може реалізовувати повною мірою своє право обирати і бути обраним в різні органи державного управління та місцевого самоврядування. Студентське самоврядування є реалізацією громадянських прав студентів, сприяє формуванню у них почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми [12].

Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах дає можливість проявляти ініціативу, автономну поведінку, сприяє розвитку

у студентів творчого, незалежного мислення, підвищує рівень їх загальної соціальної самостійності й активності. Для ефективної роботи необхідно «гарантування свободи діяльності для незалежних студентських профспілок та інших органів студентського самоврядування» [13]. Також ефективність роботи студентського самоврядування за своїм змістом і ступенем включення в управління вищим навчальним закладом залежить і від громадянської позиції студентів, почуття патріотизму і самосвідомості, толерантного і полікультурного виховання тощо. Це саме той соціальний і громадянський капітал, який лежить в основі формування цінностей громадянського суспільства у студентської молоді. Тому участь студентів в організації навчально-виховного процесу у своїх навчальних закладах слід розглядати саму по собі як чинник громадянського суспільства і важливий компонент виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства.

Запропоновані нами концептуальні положення виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства не є єдиною і остаточною формулою. У перспективі нам бачиться доцільним подальше проведення емпіричних досліджень, відстеження динаміки зміни ціннісної свідомості студентської молоді з метою конкретизації теоретичної моделі та вдосконалення форм і методів виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства.

Література

1. Сокурская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода. - Харьков: Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина, 2006. - 576 с.
2. Латова Н. В., Латов Ю.В. Особенности «вестернизации» ментальности студенчества модернизирующихся стран // Социологические исследования – 2007. - № 11. - С. 90-98.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. - К.: Либідь, 2008.- 848 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. - К., 1997. – 376 с.
5. Каган М.С. Гражданское общество как культурная форма социальной системы [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.countries.ru/library/texts/kagan1.htm>
6. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посіб. - 3-тє вид., доопрац. і доп. - К.: Знання, 2008. - 566 с.
7. Бим-Бад Б.М.Образование в контексте социализации // Педагогика. - 1996. - № 1.

8. Сухомлинська О.В. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.knukim.edu.ua/conferences_2004_proceedings
9. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kinu.gov.ua/sport/control/uk/pufalisri/article7articid=99794&catid=9426>
10. Бондаревская Е.В. Концепция и стратегии воспитания студентов в культурно-образовательном пространстве Педагогического института ЮФУ / Под ред. В.И. Мареева. - Ростов н/Д: ИПО ПИ ЮФУ, 2007. - 80 с.
11. Стратегии воспитания в современном университете / Под ред. Е. В. Бондаревской. - Ростов н/Д: ИПО ПИ ЮФУ 2007. - 348 с.
12. Дорожня карта розвитку української освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2014-03-18/dorozhnya_karta.pdf
13. Bolognawithstudentyes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.esib.org/documents/publications/bwse2007.pdf

ВОСПИТАНИЕ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ ЦЕННОСТЕЙ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА: ОПЫТ ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ

С. Ф. Рашидов

Исследованы теоретические аспекты воспитания у студенческой молодежи ценностей гражданского общества. Участие студентов в организации и деятельности институтов гражданского общества в статье рассмотрены как фактор гражданского общества и важный компонент воспитания у студенческой молодежи ценностей гражданского общества.

Ключевые слова: воспитание, студенческая молодежь, ценности, гражданское общество, ценности гражданского общества, права человека, толерантность, гражданственность, патриотизм, диалог.

STUDENT YOUTH' UPBRINGING OF CIVIC SOCIETY VALUE: THEORETICAL CONCEPTUALISATION

S.F.Rashidov

In the articles theoretical aspects of civic society values' upbringing of student youth are analysed. Participance of students in organization and activity of universities in civic society is a factor of civic society and key component of upbringing of student youth' civic society values.

Key words: upbringing, student youth, values, civic society, values of civic society, rights of people, tolerance, civic society, patriotism, dialogue.

Рашидов С. Ф. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна). E-mail: seifulla.rashydov@me.com

Rashiov S. F. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Pedagogics of the Volodymyr Dahl East Ukrainian Natiponal University (Luhans'k, Ukraine). E-mail: seifulla.rashydov@me.com

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук професор Г.П. Шевченко

Reviewer – Member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Professor G. P. Shevchenko

УДК 371.134:78

МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИШУ

Н. М. Самохіна

У статті представлено методика діагностики рівня професійно-творчої самореалізації майбутніх учителів музики в освітньо-виховному середовищі вишу. Діагностичний інструментарій конкретизовано сукупністю традиційних та інноваційних психолого-педагогічних методик. Охарактеризовані авторські методики, що полегшують визначення рівня пізнань майбутніх фахівців у галузі професійної самореалізації, оцінку їхніх особистісно-професійних якостей, дослідження мотивації респондентів до майбутньої професійної діяльності та її творчого здійснення (анкета-конкретизація „Професійно-творча самореалізація – це...”, ділова гра „Педагогічні ситуації”, діагностична карта „Оцінка готовності майбутнього вчителя музики до творчо орієнтованої навчально-професійної діяльності”, анкета „Визначення мотивів музично-професійної діяльності”).

Ключові слова: професійно-творча самореалізація, майбутні вчителі музики, рівні, критерії, показники, творчість, методика діагностики, мотивація.